

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

DOI 10.33294/2523-4234-2026-36-1-3-23

УДК 2-53

ORCID 0000-0003-3226-0301

ISSN 2523-4234

Петро Сабат

Запровадження чинів благословення й освячення ікон і хреста у Церквах Володимирового хрещення

Висвітлено процес зародження та формування чинів благословення й освячення ікон і хреста у київській літургійній традиції. Виявлено, що перші такі чини (належать до т. зв. приватних церковних богослужінь) були укладені в Київській православній церкві за благословенням митрополита Петра Могили й опубліковані в київському Требнику 1646 р. Підкреслено, вони не були запозичені ні з візантійської, ні з латинської практики, ставши плодом самобутньої літургійної творчості.

Повідомлено, що в київській літургійній традиції постало аж чотири види чинів для благословення й освячення ікон, а також два види чинів для освячення хреста як ікони (їхні оригінальні назви наводяться). Створені задля запобігання зловживанням в іконописанні (аби не відбувалося іменування, тобто церковне благословення й освячення того, що властиво не є іконою, як, наприклад, зображення на релігійну тематику), всі вони стали обов'язковими для звершення у Київській православній церкві.

Коротко проаналізовано структури та змістові акценти чотирьох друкованих чинів на благословення й освячення ікон (Христа чи Господніх празників, однієї чи багатьох; Пресвятої Богородиці, однієї чи багатьох; Пресвятої Живоначальної Тройці в образі трьох ангелів, Богоявлення, Преображення чи Зішестя Святого Духа; одного або кількох святих) із київського Требника 1646 р. Визначено час появи та поширення цих чинів у літургійній практиці Київської унійної церкви та РПЦ і простежено, чи існують вони сьогодні в УГКЦ, РПЦ (УПЦ МП), ПЦУ (УПЦ КП).

Представлено також структури і зміст двох видів чинів на благословення й освячення хреста, поданих у тій же богослужбовій книзі. Встановлено період їхнього започаткування й розповсюдження як різновидів приватних церковних богослужінь у Київській унійній церкві та РПЦ, зазначено, чи практикуються вони в УГКЦ, РПЦ (УПЦ МП), ПЦУ (УПЦ КП) на сучасному етапі.

Наголошується, що збереження іконописного канону було й залишається досі важливим церковним правилом у Церквах Володимирівського хрещення. Безпосередньо звершувати чини на благословення й освячення ікони та хреста мав і має право не тільки єпископ – як той, хто наділений повнотою апостольської влади, але й кожен пресвітер.

Ключові слова: чин благословення й освячення ікони, чин благословення й освячення хреста, київська традиція, требник, приватні церковні богослужіння

Petro Sabat

The introduction of the rites for the blessing and consecration of icons and the cross in Churches of St. Volodymyr’s Baptism

The process of the emergence and formation of the rites for the blessing and consecration of icons and the Cross in the Kyivan tradition is highlighted. It is found that the first rites for the blessing and consecration of icons and the Cross were compiled in the Kyivan Orthodox Church with the blessing of Metropolitan Petro Mohyla. It is indicated which printed liturgical book and when first included the texts of these rites. It is stated that these rites belong to the so-called private church services. It is noted that these rites were not borrowed either from the Byzantine or from the Latin liturgical tradition. It is researched that they are the fruit of the liturgical creativity of the Kyivan Orthodox Church.

It is reported that within the Kyivan tradition there arose as many as four types of rites for the blessing and consecration of icons, as well as two types of rites for the consecration of the Cross as an icon. The sources on the basis of which they were formed are indicated. The original titles of these types of rites are provided. The structures of the six types of rites for the consecration of icons and the Cross that originated in the Kyivan Orthodox Church under Metropolitan Petro Mohyla are presented. It is found what likely served as an impetus for the appearance of these rites in the Kyivan Orthodox Church, and in particular for their publication in the Kyivan Trebnyk of 1646. It is researched that their celebration became obligatory in the Kyivan Orthodox Church for the naming of icons, that is, their church blessing and consecration, which had not existed in liturgical practice before that time. It is emphasized that all types of rites for the blessing and consecration of icons and the Cross are unique ecclesial compositions. It is explained that they were created in order to prevent abuses in icon painting of icons and the Cross, so that there would be no naming, that is, no church blessing and consecration of what is not properly an icon – for example, images on religious themes or paintings.

The structure of the first printed rite for the blessing and consecration of an icon of Christ or the feasts of the Lord, one or many, from the Kyivan Trebnyk of 1646 is presented and briefly analyzed. It is explained how many prayers were used in this rite. The main emphasis of the text of this rite is highlighted. The time of the appearance and spread of this rite in the liturgical practice of the Kyivan Uniate Church and the ROC is identified. It is reported whether this rite exists today in the UGCC, the ROC (UOC MP), and the OCU (UOC KP) for this case.

The structure of the first printed rite for the blessing of an icon of the Most Holy Theotokos, one or many, from the Kyivan Trebnyk of 1646 is presented and briefly analyzed. It is explained how many prayers were used in this rite. The main emphasis of the text of this rite is highlighted. The time of the appearance and spread of this rite in the liturgical practice of the Kyivan Uniate Church and the ROC is identified. It is reported whether this rite exists today in the UGCC, the ROC (UOC MP), and the OCU (UOC KP) for this case.

The structure of the first printed rite for the blessing of the icon of the Most Holy Life-Giving Trinity in the image of three angels, the Theophany, the Transfiguration, or the Descent of the Holy

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Spirit from the Kyivan Trebnyk of 1646 is presented and briefly analyzed. It is explained how many prayers were used in this rite. The main emphasis of the text of this rite is highlighted. The time of the appearance and spread of this rite in the liturgical practice of the Kyivan Uniate Church and the ROC is identified. It is reported whether this rite exists today in the UGCC, the ROC (UOC MP), and the OCU (UOC KP) for this case.

The structure of the first printed rite for the blessing of an icon of one or several saints from the Kyivan Trebnyk of 1646 is presented and briefly analyzed. It is explained how many prayers were used in this rite. The main emphasis of the text of this rite is highlighted. The time of the appearance and spread of this rite in the liturgical practice of the Kyivan Uniate Church and the ROC is identified. It is reported whether this rite exists today in the UGCC, the ROC (UOC MP), and the OCU (UOC KP) for this case.

The structures of two types of rites for the blessing and consecration of the Cross from the Kyivan Trebnyk of 1646 are presented and briefly analyzed. It is explained how many prayers were used in these rites. The main emphases of the texts of these two rites are highlighted. The time of the appearance and spread of these two rites in the liturgical practice of the Kyivan Uniate Church and the ROC is identified. It is reported whether these two rites exist today in the UGCC, the ROC (UOC MP), and the OCU (UOC KP) for this case.

It is found that the introduction of the rites for the blessing and consecration of icons and the Cross took place in order to preserve the purity and holiness of the iconographic canon in the painting of icons and the Cross in the Kyivan Orthodox Church. It is emphasized that preserving the iconographic canon in painting an icon and the Cross was and remains to this day an important ecclesial rule.

The study presents and explains whether the rites for the blessing and consecration of icons and the Cross, compiled in the Kyivan Orthodox Church with the blessing of Metropolitan Petro Mohyla, are performed today in the Churches of St. Volodymyr's Baptism.

It is reported that the right to perform all types of rites for the blessing and consecration of icons and the Cross belongs not only to a bishop by virtue of the fullness of the Holy Mystery of Orders (in the Churches of St. Volodymyr's Baptism), but also to every presbyter (pastor).

Keywords: rite of blessing and consecration of an icon, rite of blessing and consecration of the cross, Kyivan tradition, trebnyk (Book of Needs), private church services

Актуальність дослідження полягає в необхідності об'єктивної реконструкції історичного процесу запровадження чинів на благословення й освячення ікон та хреста, встановлених київським митрополитом Петром Могилою) 1646 р., у друковану літургійну практику Київської унійної церкви (УГКЦ), РПЦ (УПЦ МП), ПЦУ (УПЦ КП).

Зародження, розвиток і поширення чинів на благословення й освячення ікон та хреста у західній і східній традиціях, а зокрема в київській, до сьогодні розглядалося лише побіжно, у контексті загальніших праць А. Хойнацького (Хойнацький, 1871, с. 17, 35, 325), В. Прилуцького (Прилуцькій, 1912, с. 107–110, 113–115, 118–119), Р. Де Меестера (Де Меестер, 1930, с. 242–243), Г. Нефьодова (Нефедов, 1995, с. 303–304) та ін. Ніхто із дослідників, однак, не вивчав детально походження чинів цього типу, запроваджених Петром Могилою, як і їхнє розповсюдження в друкованій літургійній практиці Київської унійної церкви (УГКЦ), РПЦ (УПЦ МП), ПЦУ (УПЦ КП) у порівняльному ключі (протягом століть), з одночасним

богословським коментарем їхніх текстів, що, власне, і стало **метою** пропонованої статті. Досягнення такої мети неможливе без виконання низки **завдань**, серед яких: висвітлити історію появи перших друкованих чинів на благословення й освячення ікон та хреста в київському християнстві; представити та коротко їх проаналізувати; охарактеризувати їхню важливість для звершення у східній традиції загалом і зокрема в Церквах Володимирового хрещення, розкривши їхнє богословське наповнення та значення для вірних у сьогоднішні. **Наукова новизна** цього дослідження визначається тим, що в ньому вперше з’ясовано, на основі джерел (требників), коли саме відбулося запровадження аналізованих чинів у друковану літургійну практику Київської унійної церкви (УГКЦ), РПЦ (УПЦ МП) та ПЦУ (УПЦ КП).

Вступ. Розрізняють людське і церковне іменування ікони (Сабат, 2015, с. 64). “Людське іменування ікони – це визнання того чи іншого зображення на релігійну тему, якому притаманні певні ознаки і характеристики, які вказують на його належність до зображень, призначених для богочитання у християнській традиції” (Сабат, 2015, с. 64). Людське іменування полягає в наданні імені іконі через напис, який співвідносить образ із оригіналом, ікону з первообразом. Церковне іменування – це визнання і прийняття ікони Церквою через звершення над нею церковного чину благословення й освячення (Сабат, 2015, с. 64).

Людське іменування ікони хоч і безпосередньо вказує на зображену особу (або зображених осіб), проте не розкриває належності цієї святині до Церкви та залишається суб’єктивним і антропоморфним (Сабат, 2015, с. 64). Актуалізація такої належності можлива лише через церковне іменування ікони – саме воно стверджує іконічність ікони, прилучаючи її до буття Первообразу, робить ікону місцем його особливий благодатної присутності (Сабат, 2015, с. 64–66).

Сакралізація ікони звершується Богом за посередництвом єрея в чинах благословення й освячення, через окроплення її освяченою водою зі словами: “Освятиється образ цей благодаттю Пресвятого Духа, окропленням цієї свяченої води, в ім’я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь” (ГЛ-2020, с. 497, 502).

“Іменовані ікони – не Бог, не замінюють собою Бога, а являють нам Його” (Сабат, 2015, с. 66). Дивлячись на ці святині, ми бачимо Божественний лик Спасителя, пречистий лик Богородиці, обожествленні лики святих – бачимо їх самих, таїнственно присутніх через мистецтво іконописців, яке ставить собі за ціль подати людям свідок Божої присутності через видиме зображення (Bulgakov, 1932, с. 266).

Потрібно розуміти: “Ціллю іменованої ікони не є пробудити в нас якісь сентиментальні почуття... Її завдання – співдіяти у молитві, тому окрім проповідницько-катехитичної функції, ікона має ще й літургійно-педагогічну функцію, будучи немов дороговказом і помічником на шляху молитовного подвигу людини” (Сабат, 2015, с. 66).

Іменована (благословенна й освячена) ікона, на відміну від неіменованої, є місцем присутності в образі самого Зображуваного і в цьому сенсі ототожнюється з ним, набирає свого правдивого іконічного змісту, стає чудотворною. Проте варто

наголосити, що чудотворність через ікону – це акт сходження благодаті Божої у відповідь на молитовні зусилля віруючого. Звідси випливає, що чудотворна сила виходить не від ікони, а через ікону, і благодать цієї сили сприймає лише вірянин (Сабат, 2015, с. 65).

Візантійська та латинська літургійні традиції іменування ікон (VIII–XVII ст.). У період II Нікейського (VII Вселенського) собору (787 р.) людське іменування ікони вважалося достатнім для її прийняття Церквою та уможливлення її почитання вірними (Булгаков, 1996, с. 102–104). З огляду на це, до XVII ст. прийняття ікони Церквою (Східною й Західною) відбувалося за наявності напису імені ікони та збереження канонічності її зображення без звершення над нею церковного обряду (Сабат, 2015, с. 67–68).

У XVII ст., добу активного розвитку поліграфії та приватних іконописних шкіл, який, серед іншого, обумовлював і появу можливостей для певних відхилень від канонічних правил іконопису (Галич, 1993, с. 93), у візантійській літургійній традиції з'являється спеціальна молитва (“ΕΥΧΗ ΗΝ ΛΕΓΕΙ Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΕΠΙ ΙΣΟΡΗΘΕΪΣΑΝ ΚΑΙΝῆν εἰκόνα” (ESRG, с. 672)) для церковного іменування (благословення й освячення) ікони (Де Меестер, 1930, с. 242–243), а в латинській – чин (“Benedictio imaginum Iesu Christi Domini nostri, B. Virginis Mariæ, & aliorum Sanctorum” (RRPV, с. 245–246)), що виконували функцію посередництва у визнанні та прийнятті ікони Церквою (Сабат, 2015, с. 68, 72).

Київська літургійна традиція іменування ікон та хреста (XVII ст.). У київському християнстві до XVII ст. церковне прийняття ікони відбувалося за тих самих умов, що й у візантійській літургійній традиції: існування написаної на іконі назви та канонічність зображення (Сабат, 2015, с. 68–69).

У XVII ст. в Київській православній церкві сформувалися окремі чини на благословення й освячення різних типів ікон. У київському Требнику 1646 р., що вийшов з благословення митрополита Петра Могили, їх подано аж чотири:

1. “Чинъ блвѣніа ѿ ѿщїенїа Иконы Х҃бы, ѿлї Празнїковъ Гд̄ьскїхъ, єдїноѿ ѿлї мнѡгї мнѡгї” (“Чин благословення й освячення ікони Христа чи Господніх празників, однієї чи багатьох”) (ЕТМПМ-1646, с. 1075–1080).

2. “Чинъ блвѣніа Иконы Прѣгьа Бѣци, єдинїа, ѿлї мнѡгїхъ” (“Чин благословення ікони Пресвятої Богородиці, однієї чи багатьох”) (ЕТМПМ-1646, с. 1080–1084).

3. “Чинъ блвѣніа Иконы Прѣгьа Живоначальнаѿ Трїци, въ ѡбразѣ трїехъ Яггьлвѣзъ, ѿлї Крїщенїа, ѿлї Преврѣженїа, ѿлї Ѡшѣствїа “: Дѣха” (“Чин благословення ікони Пресвятої Живоначальної Тройці в образі трьох ангелів, чи Божоявлення, чи Преображення, чи Зішестя Святого Духа”) (ЕТМПМ-1646, с. 1084–1087).

4. “Чинъ блвѣніа Иконы єдїнагѡ ѿ Сѣгьхъ, ѿлї мнѡгїхъ” (“Чин благословення ікони одного чи багатьох святих”) (ЕТМПМ-1646, с. 1087–1090).

Структури цих чинів для порівняльного аналізу представляємо в *табл. 1*.

Таблиця 1

Чинз Блвѣніа ѿ ѿцѣніа Иконы Хѣы, или Празниковъ Гдыкиѹ, Єдиной или мнѡги (ЕТМПИМ-1646, с. 1075–1080)	Чинз Блвѣніа Иконы Прѣтыа Бѣн, Єдиныа, или мнѡгнѹхъ (ЕТМПИМ-1646, с. 1080–1084)	Чинз блвѣніа Иконы Прѣтыа Живоначалныа Трици, въ Образѣ триѣхъ Яггловъ, или Крѣченіа, или Превращеніа, или Сошествіа сѢ: Аѹа (ЕТМПИМ-1646, с. 1084–1087)	Чинз блвѣніа Иконы Єдинаго ѿ Стѣхъ, или мнѡгнѹхъ (ЕТМПИМ-1646, с. 1087–1090)
Поставленѹ сѡщѣ прѣ Ямѡвному Тетраподѹ чтнѹ покровенѹ, и нанемѹ Образъ Сѣпова, или мнѡги Образы Єликиѹхъ вѡдетъ, Іерей въ Сѣтрахиль и Фелѡнѹхъ ѡдѣлѣи, крѣтѡвнѹхъ покладивъ Образъ, начинаѣтъ ѡбѣчнѹ.	Начинаѣтъ же Іерей все по прѣдказанномѹ на блвѣніи Образъ Хѣа, зрѣ на днѣи, рѡ. даже до ѡалма, иже задѣ чтѣтсѹ,	Іерей ѡбѣчнѹ по прѣдказанномѹ Образѹ начѣи, свѣршаѣтъ все даже до ѡалма. Задѣже чтѣтсѹ	Начинаѣтъ же Іерей все по прѣдказанномѹ на блвѣніи Иконы Хѣы, Зрѣ на днѣтѣ, рѡ. даже до ѡалма, иже задѣ чтѣтсѹ,
Блвѣнъ Бгъ нашъ: Чтѣи, Црю нѣны: Трѣтѡе: Сѡче наі: и по Якѡ твоѡ Єстѣ Царство: Гѣи помѣи, вѡ. Сла: И нѣтѣ: Прѣдѣтѣ поклонимсѹ: гѣ.	—	—	—
и ѡаломъ, пѣ.	мѡ.	ѡаломъ, зѣ.	рѣн.
Млѣти твоѡ Гѣи въ вѣкѹхъ вспой:	Сѡригнѹ сѡце моѡ слово блго:	Бже ѡцѣдри ны и блви ны...	Гѣи ѡскѡпѣи ма єстѣ...
Сѣи ѡаломъ не чтѣтсѹ весь, но даже до сегѡ мѣста.	вѣ до коѡца.	весь до концѡ.	вѣ до концѡ.
И въ блговолѣніи твоѡмѹ вознесеѣтсѹ рѡгъ наі.	—	—	—
Сла: И нѣтѣ: Ялмѡ: гѣ. Слава Тевѣ Бже.	Сла: И нѣтѣ: Ялмѡ слава тевѣ Бже.	Слава: И нѣтѣ: Ялмѡ слава теѡвѣ Бже.	Слава: И нѣтѣ: Ялмѡ, слава теѡвѣ Бже.
Дѣаконъ, Гѣѹ помѣимсѹ,	Дѣѡв: Гѣѹ помѣ:	Дѣаконъ, Гѣѹ помѣ:	Дѣаконъ, Гѣѹ помѣимсѹ.
Дикъ, Гѣи помѣи.	Дикѣ: Гѣи помѣ:	Днѣи, Гѣи помѣи.	Дикъ, Гѣи помѣи.
Іерей же чтѣтъ Млѣтѹ сѡ.	Іерей же чтѣтъ Молѣтѹ сѡ.	Іерей же чтѣтъ Молѣтѹ сѡ.	Іерей же чтѣтъ Млѣтѹ сѡ.

I. ІСТОРИЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Гди Бже Вседержителю, Бже ѡцѣ нашихъ, хотай люди твоѧ изърадоуѡнаго ѿила ѡ прелести идолослаждѣнїѧ избавити, и възпознанїи и слаждѣнїи тебѣ єдиномъ истинномъ Бгѣ всегда неѡтступно ѡмѣти...	Гди Бже нашъ, иже сѧ превѣчною и єдинобщиною твоєюю стѣ и словъ, ѡ Прѣтыѧ присно Дѣи Мрилъ воплотитисѧ изволиѧ єси ѿ	Гди Бже въ Трѣци стѣи славїимый, єгоже ни оумъ постигнѣти можеть, ниже слово сказати возмогаеть...	Гди Бже Вседержителю, Бже ѡтецъ нашихъ, иже дрѣвле въ вѣтвѣхъ Заветѣ подобїе Херувимовъ ѡ дрѣва и злата, и швеннагоу дѣла въ храмѣ свѣдѣнїѧ сътворити повелѣѧ єси...
Ликъ, ѡминь.	Ликъ, ѡминь.	Ликъ, ѡминь.	Ликъ, ѡминь.
Іерей, Мнрѣ вѣмѧ.	Іерей, Мнрѣ вѣмѧ.	Іерей, Мнрѣ вѣмѧ.	Іерей, Мнрѣ вѣмѧ.
Ликъ, и дѣхови твоємѣ.	Ликъ, и дѣхови твоємѣ.	Ликъ, и дѣхови твоємѣ.	Ликъ, и дѣхови твоємѣ.
Дїаконъ, Главы вѣша Гви преклоу:	Дїаконъ, Главы вѣша Гви преклонїте:	Дїаконъ, Главы вѣша Гви преклонїте.	Дїаконъ, Главы вѣша Гви преклонїте.
Ликъ: Тебѣ Ги.	Ликъ: Тебѣ Гди.		Ликъ: Тебѣ Ги.
Іерей же чтѣтъ тайноу Млѣтъ сїю.	Іерей же чтѣтъ Млѣтъ сїю тайноу.	Іерей же чтѣтъ Млѣтъ сїю тайноу.	Іерей же тайноу чтѣтъ Млѣтъ сїю.
Вонїи Ги Бже мой, ѡ стѣгу жилица, и ѡ Прѣтола славы цѣтѣѧ твоєгѡ, и милостивноу послїи бѣгословенїе твоє стѣе на образъ єси...	Влѣко Бже стѣе Вседержителю, изволивый єдинъ ѡ всегѡ рода чловека, чѣтѡ голубицѣ и несквернѣю ѡгницѣ, прїноу Дѣи Мрию въ Мтрѣ єдинобщномѣ ти стѣ извѣрати...	Гди Бже въ Трѣци стѣи славїимый и покланѣмый, ѡслыши ниѣ млѣтъ нашѣ...	Гди Бже нашъ, чловека по образѣ и по подобїю себемѣ создавый, прелѣшанїемъ же Первозданнагоу растлѣннѣ вышѣ, възчловеченїемѣ хѧ твоєгѡ...
И възгласїе. Благѡдѣтїю и цѣдрѡтїи и єдинобщнагоу сна твоєгѡ...	И възгласїе Цѣдрѡтїи єдинобщнагоу стѣа твоєгѡ...	И възгласїеть. Ты во єси ѡсїенїе наше...	И възгласїеть. Блѣтїю и цѣдрѡтїи и чѣковнїемѣ...
Ликъ, ѡминь.	Ликъ, ѡминь.	Ликъ, ѡминь.	Ликъ, ѡминь.
Іерей же кропитъ сѣенноу водоу Обрѣ, глѣ:	Іерей же кропитъ Иконъ, глагола:	Іерей же кропитъ сѣенноу водоу Обрѣ, глѣ:	Іерей же кропитъ сѣенноу водоу Обрѣ, глѣ.
Осїѣѣтсѧ Обрѣ сїи (или Обрѣ сїѧ), блѣтїю Прѣтѣгѡ Дѣа, ѡкроплѣнїемъ сѣенныѧ воды сѣдѣ, въ илѣ стѣѣ, и стѣѣ Дѣа, ѡминь.	Осїѣѣтсѧ Икона сїѧ блѣтїю Прѣтѣгѡ Дѣа, ѡкроплѣнїемъ воды сѣдѣ сѣенныѧ, въ илѣ стѣѣ, и стѣѣ Дѣа, ѡминь.	Осїѣѣтсѧ Обрѣ сїи блѣтїю прѣтѣгѡ Дѣа, ѡкроплѣнїемъ воды сѣдѣ сѣенныѧ, въ илѣ стѣѣ, и стѣѣ Дѣа, ѡминь.	Осїѣѣтсѧ Обрѣ сїи, блѣтїю прѣтѣгѡ Дѣа ѡкроплѣнїемъ воды сѣдѣ сѣенныѧ, въ илѣ стѣѣ, и стѣѣ Дѣа, ѡминь.
ѡбїе же Іерей кадїтъ образъ, и покланѣтсѧ подѣ, или глѣ Тропѣ сїи Глѣ, вѣ.	И ѡбїе поѣтъ Тропѣ сїѧ Игорѣи. Глѣсѣ, а.	ѡбїе же чтѣтѣ, или поѣтъ стѣѣ сїю Глѣсѣ, и.	И ѡбїе чтѣтъ, или поѣтъ Тропѣ и Кондѣкѣ стѣомѣ, или стѣѣмъ и хѣже єстѣ образъ, и лѣзѣвъ чѣтѣ образъ, творитѣ ѡбїчнїи стѣѣтѣ, въспомнѣѧ и стѣѣгѡ єгоже єстѣ Обрѣ.

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Кожен з цих чотирьох чинів складається з п'яти головних частин:

- 1) початкової рубрики, в якій вказується, як має бути одягнутий священнослужитель, де слід поставити ікону (чи ікони) для благословення й освячення і як здійснювати її (їхне) обкаджування;
- 2) початок звичайний;
- 3) псалом;
- 4) дві відповідні молитви на благословення й освячення ікони (чи ікон);
- 5) окроплення ікони (чи ікон) освяченою водою з виголошенням відповідної форми та відпусту (Сабат, 2015, с. 73).

Структури чинів на благословення й освячення ікон Христа, Пресв. Богородиці, Пресв. Тройці та одного чи багатьох святих (київського Требника 1646 р.) майже аналогічні між собою.

У кожному з них містяться основні тези догмату іконопочинання (див. табл. 2).

Таблиця 2

Назви чинів благословення і освячення ікон Тези догмату іконопочитання	Чинъ блвѣніа ѿ ѿсвѣченіа Иконы Хѣы, ѿли ПРАЗНИКОВЪ ГДѢСКИХЪ, ЄДИНОЮ ѿли МНОГОЮ (ЕТМПИМ-1646, с. 1075–1080)	Чинъ блвѣніа Иконы Прѣгыа Бѣци, ЄДИННОЮ, ѿли МНОГОЮ (ЕТМПИМ-1646, с. 1080–1084)	Чинъ блвѣніа Иконы Прѣгыа ЖИКОНАЧАЛНЫА Трѣци, въ ОБРАЗѢ ТРІОУХЪ ЯГГЛІВЪХЪ, ѿли ВРѢЩЕНІА, ѿли ПРЕВРАЩЕНІА, ѿли ОШЕЩЕВІА СѢ: ДѢА (ЕТМПИМ-1646, с. 1084–1087)	Чинъ блвѣніа Иконы ЄДИНАГО У СѢХЪХЪ, ѿли МНОГОЮ (ЕТМПИМ-1646, с. 1087–1090)
Споглядання зображених на іконах осіб спонукає спогадувати і любити їхній Первообраз	[...] И мы оубо ѿ блгїи вседержителя вѣко, сїа образъ, (ѿли, сїа образы,) възвѣщеннаго сїа твоєго, въ воспоминаніе спїсательнаго воплощеніа, и всѣхъ преславныхъ єго чдѣсѣхъ и блгодѣлнїхъ, [...] сзворѣжнїхъ [...].	[...] низпослїа блгодать Прѣгѣго твоєго ДѢа на Иконѣ сїю ѿже равнѣ твоѣ въ чтѣ и памлѣ єл сзворѣжнїа [...].	[...] єже на нѣ тѣлесныма очїма възирѣюще, оумныма на тебѣ Бѣа нашего зрѣти, и тогѣ чтѣюще тебѣ создателя, искѣпителя и ѿсѣла нїшго славити и величати, и твоѣ нескѣтнаа блгодѣлнїа воспоминати [...].	[...] образы и подобїа сѣхъ ѿгѣдникѣ твоѣ неѿмещалїи, но прїемалїи, възєже вѣрными равоумъ твоїми, на нѣ възирѣюще, прославлѣте тебѣ сїхъ прославнїшаго, и потщѣтеа житїю и дѣломъ ихъ, ѿлиже твоєа блгодати и цѣтѣа възпрїятїа сподобїшасѣа подражателїи быти [...].
	[...]	[...] подѣждѣ [...] всѣмъ ѿже прѣ сїю Иконою Превѣщеннїю ДѢа, и Итѣрѣ Гдѣ нїшго Іис Хѣ, възвѣщеннаго сїа твоєго достоїнѣ чтїти [...].	[...]	[...]

<p>Ікони слід вшановувати цілуванням, поклонінням, кадінням і поставленням перед ними свічок (згідно з давньою традицією вшановування святих)</p>	<p>[...] Паки же подобіа ѿ образы [...] съ страхомъ и трепетоу, и богобѣшнымъ поклоуеніемъ, каждаінемъ же, и прѣ тѣми мліеніемъ, чтити сіа повелѣа єси [...].</p>	<p>—</p>	<p>[...] блвѣ и ѡрѣтѣи ѿ, въ єже сію благочестнѣ чѣстїи, и прѣ нею тебѣ смиреннѣо кланяющїи и вѣрнѣо мліющїа, ѡбращаѣтъ матѣ и влгѣть полѣча ѿ [...].</p>	<p>[...] прѣ тоєи, [іконою] (или тѣми), тебѣ кланяющїица и молашнїца, и стѣгѣи ѿмкѣ: (или стѣи ѿмкѣ) въ моабѣ кѣ тебѣ призывающїи [...].</p>
<p>Ікони слід вшановувати не ботопоклонінням, а почитанням</p>	<p>[...] И мы оубо ѿ блгїи вседержїтели вѣко, сїи образѣ, [...] не боготворѣще сзворѣжїхѣв [...].</p>	<p>—</p>	<p>[...] ѡбразѣ пішелѣ, не єже боготворїти сїи, но єже нанѣ тѣлесныма ѡчїима взирающе, ѡчїыма на тебѣ бгѣ нашегѣ зрѣти [...].</p>	<p>—</p>
<p>Честь, що віддається образу (іконі), переходить на Первообраз, тому, поклоняючись іконі, поклоняємося зображеному на ній</p>	<p>[...] и пѣмѣ ѿ твоєи преслѣвнѣи чдѣсѣ, и блгодѣлнїи имѣющїа (аще и дѣло рѣкѣ члчкнѣв блхѣ) съ страхомъ и трепетоу [...] чтити сіа повелѣа єси, и чєстѣ ѡндѣи ѿкоже себѣ самѣмѣ ѡдѣнѣи, млтннѣи прїимѣа єси [...].</p>	<p>—</p>	<p>[...] тогѣ [образ] чѣстїе тебѣ роздѣтелѣ, искѣпителѣ и ѡстѣлнїшгѣ славити и велчѣти, и твоѣ нечѣстнѣа блгодѣлнїа воспомїнѣти, почєстѣ во ѡбразѣ на первообразное прєходїтѣ [...].</p>	<p>—</p>

І. ІСТОРИЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Під час укладання цих чинів Петро Могила у своєму Требнику 1646 р. не використав дослівно ані молитву, що вживалася у візантійській літургійній традиції на благословення й освячення нової ікони (ESRG, с. 672), ані загальний чин на благословення й освячення ікон Господських, Богородичних і святих, що існував тоді в латинській літургійній традиції (RRPV, с. 245–246). Натомість митрополит на їхній основі уклав нові чини, що стали притаманні лише київській літургійній традиції. Вони змінили візантійську практику освячування ікон через помазування святим миром на практику окроплення їх освяченою водою, що існувала (RRPV, с. 245–246) та існує досі в латинській літургійній традиції (ЛІА-2001, с. 456–461). Попри це, структури та зміст чинів на благословення й освячення ікон київського Требника 1646 р. залишаються відповідними зразкам та богослов'ю східного обряду (Прилуцкій, 1912, с. 113–118).

Оскільки хрест у формі Розп'яття, як ікона у Церкві (Східній та Західній), теж благословляється й освячується (Катрій, 1988, с. 172), то в київському Требнику 1646 р. знаходимо і два чини на благословення й освячення хреста:

“Чинъ блвѣніа и ѡсцѣніа новосоврѣженнаго Кръта ѡ злата, или сребра, или йнаго крѣшца, или Древа, или Распѣтіа на Крътѣ древаѡмъ, или на дощѣ Иконной писанный” (“Чин благословення й освячення нового хреста, зробленого із золота, чи срібла, чи іншого металу, чи дерева, або розп'яття, на хресті дерев'яному чи на дошці іконній написаного”) (ЕТМПМ-1646, с. 1068–1075);

“Блвѣніа Кръта къ ношенію на персеухъ, в неміже не влагѡутса мѡци стѣхъ” (“Благословення хреста для ношення на грудях, в який не вкладаються мощі святих”) (ЕТМПМ-1646, с. 1097–1099).

Порівняти структури цих текстів дозволяє *табл. 3*.

Таблиця 3

Чинъ блвѣніа и ѡсцѣніа новосоврѣженнаго Кръта ѡ злата, или сребра, или йнаго крѣшца, или Древа, или Распѣтіа на Крътѣ древаѡмъ, или на дощѣ Иконной писанный (ЕТМПМ-1646, с. 1068–1075)	Блвѣніа Кръта къ ношенію на персеухъ, в неміже не влагѡутса мѡци стѣхъ (ЕТМПМ-1646, с. 1097–1099)
Поставленъ вышѣ тетрапѡдъ чинѡ покровенѡхъ прѣ стѣми Враты, Іеревъ въ Епиграхъ и Фелѡнъ ѡдѣланъ и сѡдиѡнъ, и крестаѡбразноу покладѡ новыи Крѣ Н, начиніаѡ ѡбысѣ:	Полагаемъ выветъ сицевыи Крестѡи на Бжтвѣнной Трапезѣ, и по совершеніи Бжтвѣнныа Лчтѡргіи, или Чтѡрни, или Часѡв, или Вечѣрни, прѣжде ѡпѣста, чтѣтъ Іеревъ,
Блвѣнъ Бгъ наІ:	—
Днѡ поєѡ, Црѡ нѣныи: Ско Ѡчанѡ же пѣнію, чтѡѡ Трѡе: Ѡче наІ: и по Іѡко твоє є ѡ црѡво: Гѡ помѡдѡ, ѡ. Прійдѣте поклонѡса, г.	Црѡ нѣныи: Трѡе, Ѡче наші:
и ѡал: рла.	—
Помѡнѡ Гѡ дѡа:	—

і ѿ.	—
Бже ѿриндѣз єси:	—
і чи.	—
Гдѣ вѣцаріса, да гнѣвантса лѣдіе:	—
Глава: І ѿнѣ: Ямлидѣл, г. Гдѣ помлѣн. г.	—
Гла: І ѿнѣ: і Тропарѣ, Гласѣ, а.	і Тропарі сѣл.
Оіси Гі лѣди своѣ, і бѣви достоѣніе твоѣ...	Опасі Гі лѣди своѣ:
Гла: Гл, д. Кѣ Кртѣ.	Глава:
Вознесійса на Кртѣ волеу...	Вднесійса на Кртѣ волеу:
Ябѣ же посѣмѣ поитѣ трѣ: Тропарѣ сѣи Гласѣ, б.	—
—	І ѿнѣ: Прѣстѣтелище страшна:
Послѣ блѣтъ твоѣхъ живнодѣвче, і Кртѣ сѣи ѿстѣи...	—
Діаконѣ, Гдѣ помлѣ:	І по сіхѣ рѣкѣ, Гдѣ помолнмса.
Лікѣ: Гдѣ помлѣн.	Ліпѣ, Гдѣ помлѣн.
Іерѣн же сѣ ѿмилѣніемъ чтѣтъ Молитѣл сѣи.	Чтѣтъ Молтѣл сѣи.
Гдѣ бѣ славы Сѣче Вседержителю, Бже Савваї, іже древоѣ животѣ посредеѣ Раѣ сѣцагѣ провѣразнѣ єси животворный Кртѣ єдинороднаго Сна твоѣгѣ: і вѣ мѣсто древа прелѣшанѣл, єгоже вѣдѣомѣ вселѣкавыи змѣи Прѣвѣца нашѣ, і снѣли весь родѣ члѣкѣи із Раѣ ізгна, і вѣ смѣрть привлѣчѣ, знаменіе ѿнагѣ живонѣснагѣ Кртѣ, на немі же возмѣвленнѣи твоѣи Снѣз пригвождѣнѣ вѣвѣ ѿмре, і смртѣи смѣрть ѿмертѣи, і всю сілѣ діаволѣ ѿпразднѣи, і живѣта мѣрдѣ дарова...	Гдѣ Ісѣ Хѣ Бже наї, на дрѣвѣ Кртномѣ волеу снѣи нашего ради пригвождѣнтисѣ восхотѣвыи, і прѣчѣтноу си Крѣвѣи сѣ ѿстѣити ізволивыи, і Кртѣмѣ свѣнѣ ѿ равогы вѣражѣл мѣрдѣ іскѣпѣивыи...
Ліпѣ, Яминь.	Ліпѣ, Ямнѣ.
Іерѣн Мѣрдѣ всѣлѣ.	Іерѣн, Мѣ всѣлѣ.
Лікѣ, І дѣховнѣ твоѣмѣл.	Ліпѣ, І дѣховнѣ твоѣмѣл.
Діакѣ, Главы вѣша Гѣи преклоніте.	Іерѣн, Главы вѣша Гѣи преклоніте:
Лікѣ, Тевѣ Гдѣ.	Ліпѣ, Тевѣ Гдѣ.
Іерѣн же чтѣтъ тѣинѣ Молтѣл сѣи.	Іерѣн же преклонѣ главѣл чтѣтъ тѣинѣ Молтѣл сѣи.
Бже і Сѣче Глѣ нашего Ісѣ Хлѣ, іже Кртѣмѣз єгѣ діавѣла повѣдѣвѣ і смѣрть ѿмертѣивѣ...	Гдѣ Ісѣ Хѣ Бже наї, вѣ высокіи живѣи, і на смѣреннѣи призираїи, твоѣи рави недостѣиїи своѣл тевѣл преклонѣхѣл вѣлѣ сѣца нашего і тѣлесѣ, і смѣренѣи молнѣ тѣл, послѣи неѣноє твоѣл бѣвеніе на знаменіе сѣ Кртѣноє...

I. ІСТОРИЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Ї възглашіаетъ:	—
Ты во сѣи Бѣгъ млѣтїи, и щедротъ, и чѣколюбїа...	Ты во сѣи ѡсщєніе наше Хѣ Бжє наї...
Днїѣ, Яминѣ.	Днїѣ, Яминь.
Іерєї же кропитъ Крѣтъ сщєннѡмъ водѡмъ, гл҃а:	Іерєн же взємъ сщєннѡмъ водѡмъ, кропитъ єю Крєстникѣ, гл҃а:
Ѡсщїаетсѧ Крѣтноє сїє знаменїе бл҃годѣтїю Прѣтѣгѡ Дѣха, ѡкроплєніємъ водѡмъ сщєннѡмъ въ нѣмѡ Сѡца, и Сна, и стѣгѡ Дѣха, Яминї.	Бл҃влетсѧ и ѡсщїаетсѧ знаменїе сїє Крѣтноє ѡкроплєніємъ водѡмъ сщєннѡмъ, въ нѣмѡ Ѡца, и Сна, и стѣгѡ Дѣха, Яминь.
Ябїє же посємъ стѣгѡмъ бл҃гоговѣннѡмъ прѣ стѣмъ Крѣтнѡмъ знаменїємъ, Кадїльницѡмъ же взємъ кадїлѣ сѣ крѣтѡбѡразнѡмъ, полѣ сѧ стѣгѡмъ, Гл҃а, и:	—
Крѣтъ хранитель єстѣ всєй вселєннѣи...	—
Сл҃ва: И ннѣ: Гл҃асъ, д:	—
Ѡ тебѣ, трєблѣженне и жїзнодавче Крѣте, людїє питѣемїи свѣрѣзѣютъ...	—
Посємї полѣ стѣгѡмъ сїю двѣжды.	—
Крѣтъ твоємѡ покланѣемсѧ бл҃го...	—
Покланѣетсѧ бл҃гоговѣннѡ до землї, и лѡбзѣетъ чѣтнїи и сщєннїи Крѣтъ. По лѡбзѣнїи же, пакїи третїцею полѣ тѡежде, покланѣетсѧ. Такожде же и всї прѣстѡлїцїи покланѣютсѧ, и лѡбзѣютъ чѣтнїи Крѣтъ, лїкѡмъ повнѡцѣ стѣгѡмъ сїю, Гл҃асъ, в:	—
Прїидѣте вѣрнїи, Крѣта силѣ поклонїтсѧ: дрєво бо въ гл҃аї смєрть прозѣвѣ...	—
Ябїє же посємъ творїтѣмъ ѡпѣнѣ сїи.	И абїє творїтѣмъ ѡкѡчнїи ѡпѣстѣ,
Рєкшѡ Дїакѡнѡ, Прєлѣротѣ.	—
и Днїкѡмъ, Чѣтнїкѡмъ Хєрѡмї:	—
Сл҃а: И ннѣ:	—
Гнї помл҃а: г: Бл҃внї.	—
На дрєвѣ Крѣтнѡмъ спїлѣ нашєгѡ рѣдї Распнїтсѧ и смєрть пѡлѣтї и звѡлнѡмъ...	—
Днїкѡмъ: Яминь.	—
Іерєн же взємъ Крѣтъ вносїтъ єгѡ въ Ѡлтарѣ Цркїи Братѣ, и ѡбращѣсѧ къ людємъ бл҃влетъ нѣхъ Крѣтѡмъ, гл҃а:	—
Спїи Гнї людїи своѡ, и бл҃внї догѡлнїє твоє.	—
И поставлѣетъ Крѣтъ на Прѣболѣ, и ѡходїтъ бл҃годѣрѣ Бг҃а.	и ѡдѣе" крєстїїи єгѡже єстѣ, въ слѡвѣ Бжїи.

Структури цих двох видів чинів відрізняються і від уже розглянутих нами чотирьох типів чинів на благословення й освячення ікон (Христа, Пресв. Богородиці, Пресв. Тройці та одного чи багатьох святих), і між собою. Текст благословення хреста для ношення на грудях, у який не вкладено мощі святих, є значно коротший, ніж текст благословення й освячення нового хреста, зробленого із різних матеріалів, або розп’яття, намальованого на дерев’яному хресті чи на іконній дощці.

Обидва ці чини були створені митрополитом Петром Могилою із взоруванням на латинські чини благословення й освячення хреста (Хойнацький, 1871, с. 17), та незважаючи на це, вони зберігають у своїх структурах зразки, а у змісті богослов’я візантійської літургійної традиції (Прилуцькій, 1912, с. 113–114, 118).

Поштовхом до появи всіх описаних чинів, наведених у київському Требнику 1646 р., стали, мабуть, відхилення від канонічних правил іконопису, а також, правдоподібно, закиди в першій половині XVII ст. щодо літургійних практик православних і уніатів, висловлені відомим церковним діячем о. Касіяном Саковичем у творі “Перспектива” (“Регрестіва”), в якому, серед іншого, ставилося й питання, чому в їхніх требниках немає таких обрядів (Sakowicz, 1642; Прилуцькій, 1912, с. 108).

Поява чинів благословення й освячення ікон та хреста, встановлених митрополитом Петром Могилою, у друкованій літургійній практиці Київської унійної церкви (УГКЦ), РПЦ (УПЦ МП), ПЦУ (УПЦ КП). Після Берестейської унії 1596 р. духовно-пасторальне життя Київської унійної церкви нічим не відрізнялося від модусу вівенді Київської православної церкви. У богослужіннях уніати користувалися літургійними книгами православних (Соловій, 1999, с. 103), у т. ч. і київським Требником 1646 р. Проте така ситуація тривала тільки до Замойського собору 1720 р. (Соловій, 1999, с. 87–90). Після цього церковного зібрання в унійних требниках першої половини XVIII ст. вже не друкуються тексти чинів на благословення й освячення ікон та хреста, укладені Петром Могилою. Як показало дослідження, що у тому столітті в деяких з цих требників, зокрема у львівському 1719 р. (ЄМТЛ-1719), 1720 р. (ЄТЛ-1720), 1761 р. (ТМЛ-1761) та почаївському 1778 р. (ТМП-1778), чини цього типу взагалі відсутні. Вони появляються вже у требнику почаївському 1786 р. (ЄМТП-1786, арк. 465–474).

Требники Київської унійної церкви XVIII–XIX ст. також містять лише загальний чин на благословення й освячення ікон Господських, Богородичних і святих (“БЛАГОСЛОВЕНІЄ ОБЩЕЕ, Гдѣскимъ, Богородичнымъ, и всѣкимъ Образомъ стѣхъ. Гдѣ помѣстѣса. ѿвѣ. Гдѣ помѣстѣ. Бже вседержителю, єдине всѣхъ Црю... Кропитъ водою сщєнною” (ЄТС-1736, с. 705–706; ЄТУ-1739, арк. 340 зв.–341 зв.; МТ-1741, арк. 325 зв.–326; ЄТУ-1744, арк. 340 зв.–341 зв.; ЄТП-1844, арк. 324–325 зв.; ССЛ-1886, с. 160–161)), запозичений з латинської літургійної традиції. У XIX ст. в УГКЦ з’явився новий чин під назвою “БЛАГОСЛОВЕНІЄ И ОСВЯЩЕНІЄ разноличныхъ Іконъ, предложенныхъ въспѣ” (ЄТЛ-1873, с. 815–818; ПСНПТ-1898, с. 253–258; МТ-1945, с. 240–244), що постав на основі “Чина блѣвеніа Иконы Прѣтыа Живоначальныа Трѣци, въ Образѣ трієхъ Яггловъ, или Крѣщеніа, или Превображеніа, или Сошествіа Т: Духа” (ЄТМММ-1646, с. 1084–1087) та “Чина блѣвеніа Иконы єдинаго ѿ стѣхъ, или мнѣгихъ” (ЄТМММ-1646, с. 1087–1090) з київського Требника 1646 р. У ньому подано дві молитви, початки текстів яких суголосні з двома молитвами із згаданого

І. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

шойно Требника. Цей чин запозичили УГКЦ (ЄТЛ-1873, с. 815–818), РПЦ (УПЦ МП) (ТМ-1894, арк. 131–133), УПЦ КП (УАПЦ) (ТК-1994, с. 392–395)). Нині він звершується тільки в РПЦ (УПЦ МП) (ТМ-2000, с. 485–489; ТСМ-2013, с. 367–375; ТСМ-2020, с. 371–379)) та ПЦУ (ТК-2025, с. 398–408). Натомість в останніх виданнях требників УГКЦ (ТЛ-2001; ТП-2001; ТЛ-2010; ТЛ-2018; ТЛ-2020) такий текст уже не наводиться.

Чини благословення й освячення ікон Христа, Пресв. Богородиці, Пресв. Тройці та одного із святих чи багатьох, що майже ідентичні за структурою відповідним чином київського Требника 1646 р., в УГКЦ були опубліковані у львівському Требнику 1873 р. (ЄТЛ-1873, с. 792–815). Далі їх можна побачити в таких унійних требниках, як львівський 1925–1926 рр. (ЄТЛ-1925-1926, с. 393–403), жовківський 1926 р. (ЄТЖ-1926, с. 434–459), львівські 2001 р. (ТЛ-2001, с. 393–412), 2018 р. (ТЛ-2018, с. 266–276), 2020 р. (ТЛ-2001, с. 492–511).

Чини тих самих видів, але вже з відмінною від текстів Требника 1646 р. структурою, виявлено в перемишльському 1876 р. (ЄТП-1876, с. 169–178) та львівському 2000 р. (ТЛ-2000, с. 269–279) унійних требниках.

Сучасні неофіційні требники УГКЦ подають також “Чин благословення ікон” (чи “Благословення ікон”), який складається з таких частин: Початок звичайний, молитва (“Предвічний, невидимий, недосяжний Господи, Ти звелів у давнині Старого Завіту зробити з дерева, золота й тканини подібність херувимів і примістити в Соломоновім храмі...”) та окроплення священником освяченою водою ікони зі словами: “Освясчується (-ються) ікона (-и) ця (ці) благодаттю Всесвятого Духа, і окропленням цією освяченою водою, в ім’я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь” (МТ-1993, с. 125–126; ТЛ-2000, с. 255–256; ТП-2001, с. 62; ТЛ-2018, с. 265).

До деяких греко-католицьких требників ХХ ст., а саме римського Малого требника 1946 р. (МТ-1946) та 1973 р. (МТ-1973), не ввійшов жоден текст обрядів такого типу.

У требниках МПЦ (РПЦ), надрукованих у Москві з другої половини ХVІІ ст. до 1884 р. (йдеться про видання 1658 р. (ЄМТМ-1658), 1662 р. (ЄМТМ-1662), 1671 р. (ЄМТМ-1671), 1677 р. (ЄМТМ-1677), 1680 р. (ЄМТМ-1680), 1689 р. (ЄМТМ-1689), 1704 р. (ТМ-1704), 1725 р. (ТМ-1725), 1755 р. (ТМ-1755), 1761 р. (ТМ-1761), 1782 р. (ТМ-1782), 1817 р. (ТМ-1817), 1882 р. (ТМ-1882), 1884 р. (ТМ-1884)), чинів на благословення й освячення ікон нема. Причиною їхньої відсутності є те, що в період виправлення богослужбових книг РПЦ в московських виданнях київський Требник 1646 р. до уваги не брали. Такі чини до московських требників починають додавати аж з кінця ХІХ ст. (ТМ-1894, арк. 98–114). Проаналізувавши їхнє текстове наповнення, наприклад у московському Требнику 1894 р. (ТМ-1894, арк. 98–114), помітимо, що, за винятком заміни окремих уже застарілих на той час слів та інших незначних граматичних виправлень, воно повністю відповідає аналогічним текстам київського Требника 1646 р. Важливо зазначити, що серед доступних нам требників Київської православної митрополії (УПЦ МП), які виходили друком у Києво-Печерській лаврі впродовж ХVІІІ–ХІХ ст., чини на благословення й освячення ікон із Требника Петра Могили фіксуються у виданнях 1750 р. (ЄТК-1750, арк. 243–260) і 1879 р. (ТК-1879, арк. 66 зв.–81).

Перший в УПЦ КП требник побачив світ у Києві 1994 р. У ньому вміщені чотири чини на благословення й освячення ікон (ТК-1994, с. 226–243), однак перші три з них – “Чин благословення і освячення образу Пресвятої Тройці, Хрещення Господнього, Преображення або Зшестя Святого Духа”, “Чин благословення і освячення образу Христа Спасителя і Господніх свят” та “Чин благословення і освячення образу Пресвятої Богородиці” – за структурою відмінні від текстів київського Требника 1646 р. Ідентичний першоваріантові видання XVII ст. лише четвертий – “Чин благословення і освячення образу святого одного або многих” (ТК-1994, с. 241–243). У наступному київському Требнику 2000 р. (ТК-2000, с. 61–90) УПЦ КП вже усі чотири чини мають таку ж структуру, що й у книзі 1646 р., без жодних скорочень. Так само їх подано й у київському Требнику 2013 р. (ТК-2013, с. 61–90) УПЦ КП, що є перевиданням Требника 2000 р. (ТК-2000).

Розглянувши чини на благословення й освячення ікон требників УПЦ КП, зауважимо, що в згаданих щойно виданнях 2000 та 2013 рр. ці тексти відрізняються від варіантів київського Требника 1994 р. тим, що вони були наново перекладені українською мовою й узгоджені структурно з аналогічними чинами Требника Петра Могили (ЕТМПМ-1646, с. 1075–1090). Окрім того, з требників 2000 і 2013 рр. вилучено “Чин благословення й освячення різних ікон разом”, наявний у Требнику 1994 р. (ТК-1994, с. 392–395) – вочевидь тому, що він не відповідає жодному з чинів київського Требника 1646 р. (ЕТМПМ-1646, с. 1075–1090).

Сьогодні чотири чини на благословення й освячення ікон, укладені митрополитом Могилою в XVII ст., звершуються, із незначними рубрикальними змінами, в усіх Церквах Володимирового хрещення (УГКЦ (ТЛ-2001, с. 393–412; ТЛ-2018, с. 266–276; ТЛ-2020, с. 492–511), ПЦУ (УПЦ КП) (ТК-2000, с. 61–90; ТК-2013, с. 61–90; ТК-2025, с. 357–408), РПЦ (УПЦ МП) (ТСМ-2013, с. 327–366; ТСМ-2020, с. 331–370).

Київська унійна церква послуговувалася київським Требником 1646 р., допоки Замойський собор 1720 р. не заборонив використовувати православну богослужбову літературу (Соловій, 1999, с. 87–90), вимагаючи замінити її власною. З огляду на це, в унійних требниках першої половини XVIII ст. відсутні всі шість чинів (і на благословення й освячення ікон, і на благословення й освячення хреста) із Требника Петра Могили. Вони появляються вже аж у требнику почаївському 1786 р. (ЄМТП-1786, арк. 465–474).

Чин на благословення й освячення новоспорудженого хреста, що взорується на першоваріанті 1646 р. у скороченій, порівняно з ним, назві та структурі, мають такі унійні требники: львівські 1873 р. (ЄТЛ-1873, с. 769–776) і 1925–1926 рр. (ЄТЛ-1925-1926, с. 417–421), жовківський 1925 р. (ЄТЖ-1926, с. 427–431), львівські 2000 р. (ТЛ-2000, с. 263–266), 2001 р. (ТЛ-2001, с. 385–392) та 2020 р. (ТЛ-2020, с. 483–491).

Цей самий чин, але з відмінною від аналогічного тексту Требника 1646 р. структурою, виявляємо в інших досліджуваних нами требниках Унійної церкви: супрасльському 1736 р. (ЄТС-1736, с. 701–703), унівських 1736 р. (ЄТС-1736, с. 339–339 зв.) і 1744 р. (ЄТУ-1744, арк. 339–339), почаївському 1741 р. (МТ-1741, арк. 322–323), жовківському 1926 р. (ЄТЖ-1926, с. 427–431), львівських 2018 р. (ТЛ-2018, с. 257–260) і 2000 р. (ТЛ-2000, с. 263–266), прудентопільському 2001 р. (ТП-2001, с. 59–60).

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Чин благословення й освячення нагрудного хреста, із майже тотожною тексту 1646 р. структурою та подібною, але скороченою назвою й рубрикацією, подають п'ять требників УГКЦ: львівський 1873 р. (ЄТЛ-1873, с. 777–781), івано-франківський 1993 р. (МТ-1993, с. 99–101), львівські 2000 р. (ТЛ-2000, с. 266–269), 2018 р. (ТЛ-2018, с. 260–263) та 2020 р. (ТЛ-2020, с. 478–482).

Іншу структуру має цей чин у супрасльському 1736 р. (ЄТС-1736, с. 703–704), унівських 1736 р. (ЄТС-1736, арк. 340–340 зв.) і 1744 р. (ЄТУ-1744, арк. 340–340 зв.) та жовківському 1926 р. (ЄТЖ-1926, с. 431–434) унійних требниках.

Кілька требників УГКЦ – перемишльський 1876 р. (ЄТП-1876, с. 146–149), львівські 1925–1926 рр. (ЄТЛ-1925-1926, с. 379–380), 2010 р. (ТЛ-2010, с. 112–116) і 2020 р. (ТЛ-2020, с. 473–477) – вміщують і новий чин на благословення на престольного хреста (а також литійного або аналойного та ручного), що відрізняється у своїй редакції від двох чинів на благословення й освячення хреста з київського Требника 1646 р.

У деяких богослужбових книгах цього типу, виданих УГКЦ у ХХ ст., зокрема в римському Малому требнику 1946 р. (МТ-1946) та 1973 р. (МТ-1973), таких чинів не представлено взагалі.

У требниках МПЦ (РПЦ), які вийшли друком у Москві за період від другої половини XVII ст. до 1884 р. (це видання 1658 р. (ЄМТМ-1658), 1662 р. (ЄМТМ-1662), 1671 р. (ЄМТМ-1671), 1677 р. (ЄМТМ-1677), 1680 р. (ЄМТМ-1680), 1689 р. (ЄМТМ-1689), 1704 р. (ТМ-1704), 1725 р. (ТМ-1725), 1755 р. (ТМ-1755), 1761 р. (ТМ-1761), 1782 р. (ТМ-1782), 1817 р. (ТМ-1817), 1882 р. (ТМ-1882), 1884 р. (ТМ-1884)) теж не віднаходимо чинів на благословення й освячення хреста. Вони з'являються на сторінках московських требників аж наприкінці XIX ст. (ТМ-1894, арк. 91–98, 121–123). Тексти цих чинів, як-от, для прикладу, в московському Требнику 1894 р. (ТМ-1894, арк. 91–98, 121–123), повністю відповідають своїм першоваріантам у київському Требнику 1646 р. – змінено тільки деяку застарілу лексику та зроблено окремі незначні граматичні виправлення. Необхідно вказати, що з-поміж усіх розглянутих нами требників Київської православної митрополії (УПЦ МП), які друкувалися в Києво-Печерській лаврі в XVIII–XIX ст., чини на благословення й освячення хреста із київського Требника 1646 р. були передруковані тільки у двох виданнях – 1750 р. (ЄТК-1750, арк. 236–239, 257–259) і 1879 р. (ТК-1879, арк. 49 зв.–66 зв., 87 зв.–89 зв.).

До теперішнього часу обидва чини на благословення й освячення хреста, запроваджені Петром Могилою в Требнику 1646 р., з редукованими назвами самих чинів та мінімальними рубрикальними скороченнями в тексті, практикуються в РПЦ (УПЦ МП) (ТМ-2000, с. 436–451, 490–494; ТСМ-2013, с. 376–382; ТСМ-2020, с. 380–386) і ПЦУ (УПЦ КП) (ТК-2000, с. 91–108; ТК-2013, с. 91–108; ТК-2025, с. 351–356). У сучасних требниках УГКЦ перший чин, що фігурує під назвою: “Чин благословення й освячення новопоставленого хреста” (ТЛ-2001, с. 385–392; ТЛ-2020, с. 483–491), наведений із коротшою, ніж у першоджерелі 1646 р., структурою, а другий – “Чин благословення хреста нагрудного” (ТЛ-2020, с. 478–482) – з мінімальними рубрикальними скороченнями аналогічного тексту Требника Могили.

Висновок. Київська Церква не лише запозичувала різні благословення й освячення з візантійської літургійної традиції, але й творила власні. Особливого розвитку цей процес набув у XVII ст., за часів київського митрополита Петра Могили. До благословень та освячень, які приписують його творчості (Хойнацький, 1871; Прилуцький, 1912), також належать: “Чинъ блвѣніа ѿ ѿсцѣніа Йкони Хвѣи, ѿ Празникѣ Гдѣскихъ, ѣдиной ѿли многи мнѡги” (ЕТМММ-1646, с. 1075–1080); “Чинъ блвѣніа Йкони Прѣтыа Бѣци, ѣднныа, ѿли мнѡгихъ” (ЕТМММ-1646, с. 1080–1084); “Чинъ блвѣніа Йкони Прѣтыа Живнначальныа Тѣщи, въ Образѣ тріехъ Яггловъ, ѿли Крѣпѣніа, ѿли Превображеніа, ѿли Сошествіа Т: Дѣа” (ЕТМММ-1646, с. 1084–1087); “Чинъ блвѣніа Йкони ѣдиного ѿ Стѣлхъ, ѿли мнѡгихъ” (ЕТМММ-1646, с. 1087–1090); “Чинъ блвѣніа ѿ ѿсцѣніа новосоружѣннаго Крѣта ѿ змѣта, ѿли сѣбра, ѿли йнаго крѣща, ѿли Древа, ѿли Распѣтїа на Крѣтѣ древнома, ѿли на досцѣ Йконной писанный” (ЕТМММ-1646, с. 1068–1075); “Блвѣніа Крѣта къ ношенію на персеухъ, въ нѣмѣже не влагѣются мѡщи стѣлхъ” (ЕТМММ-1646, с. 1097–1099).

У нашому сьогоденні чини на благословення й освячення ікон та хреста в Церквах Володимирового хрещення (УГКЦ, ПЦУ (УПЦ КП), РПЦ (УПЦ МП)) звершуються в редакціях, ідентичних аналогічним текстам київського Требника 1646 р., або в їхній скороченій версії. Так забезпечується чистота церковного передання, адже за посередництвом цих чинів апробовуються й допускаються до вжитку і почитання в Церкві тільки ортоіконічні зображення, тобто ті, які написані відповідно до вимог іконописного канону. Завдяки такому церковному іменуванню (благословенню й освяченню), ікона та хрест набувають правдивого іконічного змісту.

Почитати і вшановувати належить лише іменовані (благословенні й освячені) ікони та хрести. Неіменовані (не благословенні і не освячені) зображення на релігійну тематику, під час створення яких не було дотримано іконописного канону, не вшановуються, оскільки вони не є визнані і прийняті Церквою, проте й до них слід ставитися з належною повагою. Такі твори сакрального мистецтва можна використовувати для унаочнення певних правд віри, історій про Ісуса Христа і святих, роздумів про духовне тощо.

1. Булгаков, С. (1996). *Икона и иконопочитание: догматический очерк*. Москва.
2. Галич, І. (1993). *Шанування ікон та його основи*. Ужгород.
3. ЕТМММ-1646: *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили 1646*. (1988). Рим.
4. ЄМТМ-1658: *Євхологій, сієть мѣтвословъ, ѿли трѣбникъ*. (1658). Москва.
5. ЄМТМ-1662: *Євхологій, сієть мѣтвословъ, ѿли трѣбникъ*. (1662). Москва.
6. ЄМТМ-1671: *Євхологій, сієть мѣтвословъ, ѿли трѣбникъ*. (1671). Москва.
7. ЄМТМ-1677: *Євхологій, сієть мѣтвословъ, ѿли трѣбникъ*. (1677). Москва.
8. ЄМТМ-1680: *Євхологій, сієть мѣтвословъ, ѿли трѣбникъ*. (1680). Москва.
9. ЄМТМ-1689: *Євхологій, сієть мѣтвословъ, ѿли трѣбникъ*. (1689). Москва.
10. ЄМТЛ-1719: *Євхологійѡсн. Явѣо молѣтвословъ, ѿли Требникъ*. (1719). Львовъ.
11. ЄТЛ-1720: *Євхологіѡсн. ѿли, ТРЕБНИКЪ*. (1720). Львовъ.
12. ЄТС-1736: *Євхологіѡнъ сієть ТРЕБНИКЪ*. (1736). Сѣпраслѣ.
13. ЄТУ-1739: *Євхологіѡнъ сієть ТРЕБНИКЪ*. (1739). Чѣвъ.
14. ЄТУ-1744: *Євхологіѡнъ сієть ТРЕБНИКЪ*. (1744). Чѣвъ.
15. ЄТК-1750: *Євхологіѡн, ѿли Требникъ*. (1750). Кієвъ.
16. ЄМТП-1786: *Євхологіѡн сієть МОЛѢТВОСЛОВЪ ѿли ТРЕБНИКЪ*. (1786). Почаєвъ.
17. ЄТП-1844: *Євхологіѡнъ сієть ТРЕБНИКЪ*. (1844). Перѣмышлѣ.

18. ЄТЛ-1873: *ЄУХОЛОГІОНЪ или ТРЕБНИКЪ.* (1873). Львовь.
19. ЄТП-1876: *ЄУХОЛОГІОНЪ или ТРЕБНИКЪ.* (1876). Перемышль.
20. ЄТЛ-1925–1926: *ЄУХОЛОГІОНЪ или ТРЕБНИКЪ.* (1925–1926). Львовь.
21. ЄТЖ-1926: *ЄУХОЛОГІОНЪ или ТРЕБНИКЪ.* (1926). Жовква.
22. Катрій, Ю. (1988). *Наша християнська традиція.* Нью-Йорк; Рим.
23. ЛА-2001: *Літургійна Агенда (богослужіння, освячення і благословення).* (2001). Київ.
24. МТ-1945: *Малый требникъ.* (1945). Монархъ.
25. МТ-1946: *Малый требникъ.* (1946). Римъ.
26. МТ-1973: *Малый требникъ.* (1973). Рим.
27. МТ-1993: *Малый требникъ.* (1993). Івано-Франківськ.
28. МТ-1741: *Молитвословъ, или Требникъ.* (1741). Почаєвъ.
29. Нефедов, Г. (1995). *Таинства и обряды Православной Церкви.* Москва.
30. ПСНПТ-1898: *Подручникъ содержащій нѣжданѣйшій послѣдованій требника исправленъ же въ различныхъ мѣстѣхъ по рѣшеніемъ Собора Львовскаго.* (1898). Перемышль.
31. Прилуцкій, В. (1912). *Частное богослуженіе въ Русской Церкви въ XVI и первой половинѣ XVII в.* Київ.
32. Сабат, П. (2015). Історія виникнення та формування обряду іменування (благословення і освячення) ікон в українських церквах Київської традиції. *Metron (Метрон): журнал з еkleзіології і церковного права*, 12, 63–81.
33. ССЛ-1886: *Службеникъ Святительскій.* (1886). Львовь.
34. Соловій, М. (1999). *Божественна Літургія.* Львів.
35. ТМ-1704: *Требникъ.* (1704). Москва.
36. ТМ-1725: *Требникъ.* (1725). Москва.
37. ТМ-1755: *Требникъ.* (1755). Москва.
38. ТМ-1761: *Требникъ.* (1761). Москва.
39. ТМЛ-1761: *ТРЕБНИКЪ или МОЛИТВОСЛОВЪ.* (1761). Львовь.
40. ТМ-1782: *Требникъ.* (1782). Москва.
41. ТМП-1778: *ТРЕБНИКЪ малый ѿ Великаго Ѹхологіона.* (1778). Почаєвъ.
42. ТМ-1817: *Требникъ.* (1817). Москва.
43. ТК-1879: *Требникъ.* (1879). Кієвъ.
44. ТМ-1882: *Требникъ.* (1882). Москва.
45. ТМ-1884: *Требникъ.* (1884). Москва.
46. ТМ-1894: *Требникъ.* (1894). Москва.
47. ТК-1994: *Требникъ.* (1994). Київ.
48. ТК-2000: *Требникъ.* (2000). (Частина II). Київ.
49. ТЛ-2000: *Требникъ.* (2000). Львів.
50. ТМ-2000: *Требникъ.* (2000). Москва.
51. ТЛ-2001: *Требникъ.* (2001). Львів.
52. ТП-2001: *Требникъ.* (2001). Прудентопіль.
53. ТЛ-2010: *Требникъ (Освячення і Благословення).* (2010). Львів.
54. ТК-2013: *Требникъ.* (2013). (Частина II). Київ.
55. ТСМ-2013: *Требникъ: у 4 т.* (2013). Т. IV. Сретенский монастырь.
56. ТЛ-2018: *Требникъ.* (2018). Львів.
57. ТЛ-2020: *Требникъ.* (2020). Львів.
58. ТСМ-2020: *Требникъ: у 4 т.* (2020). Т. IV. Сретенский монастырь.
59. ТК-2025: *Требникъ.* (2025). (Частина I). Київ.
60. Хойнацкий, А. (1871). *Западнорусская церковная унія въ ея богослуженіи и обрядахъ.* Київ.
61. Bulgakov, S. (1932). *L'Orthodoxie.* Paris.

62. De Meester, P. (1930). *Liturgia Bizantina. Studi di Dito Bizantina alla luce della Teologia, del Diritto Ecclesiastico, della Storia, dell'Arte e dell'Archeologia. Libro II. Parte VI. Roma. Rituale-Benedizionale Bizantino.*

63. **ESRG:** *Euchologion sive Rituale Graecorum, complectens ritus ed ordines divinae liturgiae, officiorum, sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funerum, orationum... juxta usum orientalis ecclesiae.* Editio 2. (1730). Venezia (Graz).

64. **RRPV:** *Ritvale Romanvm Pavli V. Pont. Max. IVSSV editum.* (1617). Antverpiaë.

65. Sakowicz, K. (1642). *Epanorthosis abo Perspectiwa, y Obiasnienie Błędow, Herezyey y Zabobonów w Grekoruskiej Cerkwi Disunitskiej, tak w Artykułach Wiary, iako w Administrowaniu Sakramentow y w inszych obrzqdkach y ceremoniach znajdujących sie...* Kraków.

References

1. Bulhakov, S. (1996). *Ikona i ikonopochitanie: dohmaticeskii ocherk.* Moskva (in Russian).
2. Halych, I. (1993). *Shanuvannia ikon ta yoho osnovy.* Uzhhorod (in Ukrainian).
3. *Evkholohion, abo Trebnyk mytropolyta Petra Mohyly 1646.* (1988). Rym (in Church Slavonic).
4. *Evkholohii, syest molytvoslov, yly trebnyk.* (1658). Moskva (in Church Slavonic).
5. *Evkholohii, syest molytvoslov, yly trebnyk.* (1662). Moskva (in Church Slavonic).
6. *Evkholohii, syest molytvoslov, yly trebnyk.* (1671). Moskva (in Church Slavonic).
7. *Evkholohii, syest molytvoslov, yly trebnyk.* (1677). Moskva (in Church Slavonic).
8. *Evkholohii, syest molytvoslov, yly trebnyk.* (1680). Moskva (in Church Slavonic).
9. *Evkholohii, syest molytvoslov, yly trebnyk.* (1689). Moskva (in Church Slavonic).
10. *Evkholohion. Albo molytvoslov, yly trebnyk.* (1719). Lvov (in Church Slavonic).
11. *Evkholohion, yly trebnyk.* (1720). Lvov (in Church Slavonic).
12. *Evkholohion syest trebnyk.* (1736). Univ (in Church Slavonic).
13. *Evkholohion syest trebnyk.* (1739). Univ (in Church Slavonic).
14. *Evkholohion syest trebnyk.* (1744). Univ (in Church Slavonic).
15. *Evkholohion, yly trebnyk.* (1750). Kyjev (in Church Slavonic).
16. *Evkholohion syest molytvoslov yly trebnyk.* (1786). Pochaiev (in Church Slavonic).
17. *Evkholohion syest trebnyk.* (1844). Peremyshl (in Church Slavonic).
18. *Evkholohion yly trebnyk.* (1873). Lvov (in Church Slavonic).
19. *Evkholohion syest trebnyk.* (1876). Peremyshl (in Church Slavonic).
20. *Evkholohion yly trebnyk.* (1925–1926). Lvov (in Church Slavonic).
21. *Evkholohion yly trebnyk.* (1926). Zhovkva (in Church Slavonic).
22. Katrii, Yu. (1988). *Nasha khrystyianska tradytsiia.* Niu-York; Rym (in Ukrainian).
23. *Liturhiina Ahenda (bohosluzhinnia, osviachennia i blahoslovennia).* (2001). Kyiv (in Ukrainian).
24. *Malyi trebnyk.* (1945). Monder (in Church Slavonic).
25. *Malyi trebnyk.* (1946). Rym (in Church Slavonic).
26. *Malyi trebnyk.* (1973). Rym (in Ukrainian).
27. *Malyi trebnyk.* (1993). Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).
28. *Molytvoslov, yly trebnyk.* (1741). Pochaiev (in Church Slavonic).
29. Nefedov, G. (1995). *Tainstva i obriadi Pravoslavnoi Tserkvi.* Moskva (in Russian).
30. *Podruchnyk sodержashch nuzhdnieishaia posliedovaniia trebnyka yspravlen zhe v razlychnykh miestiekh po riesheniiem Sobora Lvovskaho.* (1898). Peremyshl (in Church Slavonic).
31. Prilutskii, V. (1912). *Chastnoe bohosluzhenie v Russkoi Tserkvi v XVI i pervoi polovyne XVI v.* Kiev (in Russian).
32. Sabat, P. (2015). *Istoriia vynyknennia ta formuvannia obriadu imenuvannia (blahoslovennia*

i osviachennia) ikon v ukrainskykh tserkvakh Kyivskoi tradytsii. *Metron (Metron): zhurnal z ekleziologii i tserkovnoho prava*, 12, 63–81 (in Ukrainian).

33. *Sluzhebnyk Sviatytelskyi* (1886). Lvov (in Church Slavonic).
34. Solovii, M. (1999). *Bozhestvenna Liturhiia*. Lviv (in Ukrainian).
35. *Trebnyk*. (1704). Moskva (in Church Slavonic).
36. *Trebnyk*. (1725). Moskva (in Church Slavonic).
37. *Trebnyk*. (1755). Moskva (in Church Slavonic).
38. *Trebnyk*. (1761). Moskva (in Church Slavonic).
39. *Trebnyk yly molytvoslov*. (1761). Lvov (in Church Slavonic).
40. *Trebnyk*. (1782). Moskva (in Church Slavonic).
41. *Trebnyk malyj ot Velikoho Yevkholohiona*. (1778). Pochaiev (in Church Slavonic).
42. *Trebnyk*. (1817). Moskva (in Church Slavonic).
43. *Trebnyk*. (1879). Kyjev (in Church Slavonic).
44. *Trebnyk*. (1882). Moskva (in Church Slavonic).
45. *Trebnyk*. (1884). Moskva (in Church Slavonic).
46. *Trebnyk*. (1894). Moskva (in Church Slavonic).
47. *Trebnyk*. (1994). Kyiv (in Ukrainian).
48. *Trebnyk*. (2000). (Chastyna II). Kyiv (in Ukrainian).
49. *Trebnyk*. (2000). Lviv (in Ukrainian).
50. *Trebnyk*. (2000). Moskva (in Church Slavonic)
51. *Trebnyk*. (2001). Lviv (in Ukrainian).
52. *Trebnyk*. (2001). Prudentopil (in Ukrainian).
53. *Trebnyk (Osviachennia i Blahoslovennia)*. (2010). Lviv (in Ukrainian).
54. *Trebnyk*. (2013). (Chastyna II). Kyiv (in Ukrainian).
55. *Trebnyk: v 4 t.* (2013). T. IV. Sretenskyi monastyr (in Church Slavonic).
56. *Trebnyk*. (2018). Lviv (in Ukrainian).
57. *Trebnyk*. (2020). Lviv (in Ukrainian).
58. *Trebnyk: v 4 t.* (2020). T. IV. Sretenskyi monastyr (in Church Slavonic).
59. *Trebnyk*. (2025). (Chastyna I). Kyiv (in Ukrainian).
60. Khoynatskyi, A. (1871). *Zapadnorusskaia tserkovnaia uniiia v yeia bohosluzheniy y obriadakh*. Kiev (in Ukrainian).
61. Bulgakov, S. (1932). *L'Orthodoxie*. Paris (in English).
62. De Meester, P. (1930). *Liturgia Bizantina. Studi di Dito Bizantina alla luce della Teologia, del Diritto Ecclesiastico, della Storia, dell'Arte e dell'Archeologia. Libro II. Parte VI*. Roma. *Rituale-Benedizionale Bizantino* (in Italian).
63. *Euchologion sive Rituale Graecorum, complectens ritus ed ordines divinae liturgiae, officiorum, sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funerum, orationum... juxta usum orientalis ecclesiae*. Editio 2. (1730). Venezia (Graz) (in Latin).
64. *Ritvale Romanvm Pavli V. Pont. Max. IVSSV editum*. (1617). Antverpiæ (in Latin).
65. Sakowicz, K. (1642). *Epanorthosis abo Perspectiwa, y Obiasnienie Błędow, Herezyey y Zabobonów w Grekoruskiej Cerkwi Disunitskiej, tak w Artykulach Wiary, iako w Administrowaniu Sakramentow y w inszych obrządkach y ceremoniach znaydujących sie...* Kraków (in Polish).

*Стаття: надійшла до редакції 17.09.2025
прийнята до друку після рецензування 6.10.2025
опублікована (оприлюднена) 29.05.2026*

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).